

Deze laatste zou eigenlijk hooger moeten zijn; hij zou volkomen den last der vaste kosten moeten dragen. Dat gebeurt niet altijd; het effect der rationalisatie is dikwerf geringer dan de verkoopprijs aangeeft. Ook is het percentage der werkelijke kostprijsverlaging niet evenredig met de hoeveelheid nieuw geïnvesteerd kapitaal. Voor een eerste verlaging, zeg met dertig procent, is dikwijls minder noodig, dan voor een volgende met tien. Er zal op den duur (althans tijdelijk) een soort evenwichtstoestand intreden: verdere mechanisatie geeft geen belangrijke besparingen meer. Zou toch prijsverlaging plaats vinden (om de markt te behouden of te veroveren) dan betekent dit kapitaalintering.

Die minder gunstige verhouding nu tusschen kostprijs en verkoopprijs is helaas dikwijls het lot van nieuwe industrieën. Hun artikelen moeten zeker de markt veroveren. De prijs moet dus zoo laag mogelijk zijn. Maar een kostbare reclame-campagne vermeerdert (vooral in het begin) de productiekosten aanzienlijk. De kans is dus niet gering, dat voorloopig met verlies gewerkt wordt. Men mag aannemen, dat de nieuwe fabrieken op de meest rationeele wijze produceeren, zoodat verdere verlaging der kosten voorloopig niet mogelijk is. (Zij „verkeeren” in den bovenbedoelden evenwichtstoestand). Al deze factoren maken het kapitaal des te meer huiverig.

Bedenken we verder, dat voor loonende productie ruime afzet voorwaarde is. De binnenlandse markt heeft echter vrij geringen omvang; ons land is nu eenmaal klein. Het zou dus zeker gewenscht zijn, dat voor de nieuwe artikelen export plaats kon vinden. Maar de kans daarop is vrij gering. Verschillende landen (o.a. Duitschland, en de Vereenigde Staten niet te vergeten) hebben bij den afzet der in aanmerking komende artikelen een grooten voorsprong.

Wij willen allerminst betoogen, dat op het gebied der industrialisatie in ons land niet veel te doen is. De vroegere minister Prof. Gelissen heeft indertijd een indrukwekkende reeks van stoffen genoemd, die eventueel in ons land zouden gemaakt kunnen worden. De groote moeilijkheid is echter hoe aan kapitaal te komen, gezien de gevaren, waaraan het zich blootstelt.

Vandaar den roep om hulp der Overheid.

Welke ook de oorzaken mogen zijn, die de werkstelling der uitgeschakelde arbeiders belemmeren, het feit der uitstoting zelf kan niet ontkend worden. Het aantal dergenen, die gelooven, dat de rationalisatie van zell de voorwaarden in het leven zal roepen om die menschelijke krachten weer in te schakelen, neemt af; de meening van hen dat alleen het „krachtig ingrijpen” der overheid redding kan brengen, groeit met den dag.

Van een belangrijk deel der laatsten, maakt zich in een artikel van het Katholieke maandblad „Economie” — een zeer lezenswaardig tijdschrift — Drs Ch. L. H. Truyen tolk. (Afg. nummer.)

Dat artikel is zeer leerzaam.

De schrijver meent, dat het duurzaam karakter der rationalisatie-werkloosheid zijn oorzaak vindt in het „onvermogen der maatschappij om het evenwicht tusschen den technischen en den oeconomischen vooruitgang blijvend te handhaven”. De productie, zegt hij, is te groot geworden voor de koopkrachtige vraag en de rationalisatie-werkloosheid heerscht daarom allerwegen. „Indien”, luidt zijn conclusie, „de blijvende verstoring van het evenwicht tusschen productie en afzet in hoofdzaak is te wijten aan het verschil in tempo van den technischen en den oconomischen vooruitgang, dan zal opheffing van deze divergentia in tempo derhalve beteekenen een definitieve bestrijding van de rationalisatie-werkloosheid. Het vraagstuk van het voorkomen der rationalisatie-werkloosheid is daarmee geworden een kwestie van temporegeling van het economisch leven”.

De eisch tot ingrijpen door de regeering wordt hier dus duidelijk gesteld. Het oeconomisch leven mag niet aan zichzelf worden overgelaten; zijn ontwikkeling moet geleid, zijn structuur veranderd worden.

Ook deze schrijver wijst erop, dat de voorwaarde voor de ontwikkeling van het oconomisch leven in den tegenwoordigen tijd geheel verschillen van die in het verleden. „De afzetmogelijkheden waren schier onbegrensd door een sterk groeiende bevolking, en steeds nieuw te ontsluiten gebieden. Er bestond een stabiele toestand van automatisch evenwicht... daarin is geleidelijk verandering gekomen... Het oconomisch leven is door de overheersching van het vast kapitaal weinig beweeglijk en de oconomische en maatschappelijke verhoudingen zijn zeer ingewikkeld geworden. Het ondernemersinitiatief is daardoor belemmerd. De monopolistische prijsvorming en de stoeve loonpolitiek werken anti-prijsverlagend.

Industrialisatie van Overzeesche gebieden en reorganisatie van sommige Europeesche landen hebben de afzetverhoudingen totaal gewijzigd. De veralgemeening der techniek heeft de voordeelen van gunstige ligging doen verloren gaan... Automatische aanpassing van de techniek aan de oeco-

nomie heeft niet meer plaats; een zekere labiliteit in 't evenwicht is daarvoor in de plaats getreden”.

Veel van hetgeen deze analyse geeft, is juist. In de vorige serie artikelen werd reeds de aandacht op een aantal der nu genoemde factoren gevestigd. Zien wij den volgenden keer, welke conclusies de heer Truyen uit zijn analyse trekt.

A.

B. t. B.

Prof. Dr. H. H. Kuyper over het karakter en de bevoegdheid der meerdere vergaderingen.

II.

Een nieuwe bijdrage over ons onderwerp vinden we in „De Heraut” van 15 Dec. 1918. (No. 2134.)

Een Gereformeerd meisje zou trouwen met een Hervormden jongeman uit een andere plaats. De kerkeraad van de Kerk waartoe het meisje behoorde had geen bezwaar dat huwelijk kerkelijk te laten bevestigen. De kerkeraad van de Geref. Kerk van de plaats waar de Hervormde man woonde keurde dit besluit van de zuster gemeente evenwel niet goed en ging zelfs zoo ver den kerkeraad van de Kerk, waartoe het meisje behoorde te verbieden dit huwelijk te bevestigen.

Naar aanleiding van dit incidentje schrijft Prof. Kuyper onder den titel

„Een grondbeginsel van het Gereformeerd Kerkrecht”

het volgende:

Niet elke bepaling in onze Kerkenorde draagt een principieel karakter. Er zijn heel wat bepalingen, die alleen betrekking hebben op de orde en die daarom ook niet een absoluut bindend karakter dragen. Meestal voegt de Kerkenorde zelf dan ook aan zulk een bepaling de opmerking toe, dat de Kerken daarin naar gelegenheid handelen kunnen, of dat de uitvoering aan de vrijheid der Kerken wordt overgelaten. En ook al wordt dit er niet uitdrukkelijk aan toegevoegd, dan weet ieder toch wel, dat er omstandigheden kunnen voorkomen, waarin een Kerk van zulk een bepaling mag afwijken, zonder dat daarmee onrecht geschiedt. Een bundel reglementaire bepalingen, waaraan elke Kerk zich onvoorwaardelijk te onderwerpen heeft, is onze Kerkenorde gelukkig niet. Ze dient om een richtsnoer voor het kerkelijk leven te zijn, maar ze is geen knellend keurslijf waardoor de vrijheid der Kerken belemmerd wordt.

Maar hoe beslist we dat op den voorgrond stellen, toch mag daarom nooit vergeten, dat er ook bepalingen in de Kerkenorde voorkomen, die zoo principieel en fundamenteel zijn, dat geen Kerk daarvan afwijken mag, omdat zij als 't ware de grondslagen vormen, waarop heel ons Kerkrecht is opgebouwd.

Een dier meest fundamentele beginselen nu van onze Kerkenraden (bedoeld is ongetwijfeld Kerkenorde — C. V.) is de bepaling in Art. 84 aldus geformuleerd, dat geen Kerk over andere Kerken eenige heerschappij zal voeren.

In de Kerkenorde der Fransche Kerken op de Synode te Parijs in 1559 vasigesteld, staat dat artikel zelfs als het voornaamste voorop.

De autonomie of zelfstandigheid van elke plaatselijke Kerk is een der grondbeginselen, waarop heel ons Gereformeerd kerkrecht is gebaseerd. Tegen elke aanranding van dit beginsel moet daarom zoo kras mogelijk worden opgetreden. Nooit mag het worden geduld, dat eene Kerk onder wat vorm ook over een andere Kerk heerschappij zou willen uitoefenen. Anders zou de hiërarchie van de Roomsche Kerk weer langs een achterdeur in onze Kerken binnensluipen.

Kwestie Netelenbos.

Zeer belangrijk is nu wat Prof. Kuyper schrijft naar aanleiding van de procedure-Netelenbos, die gedurende de jaren 1917—'20 de Gereformeerde Kerken heeft beziggehouden en eindigde met de afzetting van Ds Netelenbos op de synode van Leeuwarden.

Nadat in den Kerkeraad van de Geref. Kerk van Middelburg reeds enkele maanden moeilijkheden geweest waren, richtte die Kerkeraad een schrijven tot de Classis Middelburg, welke 14 November 1917 samenkwam. De classis benoemde een commissie van onderzoek en na heel veel verwickelingen en vergaderingen besloot de classis eindelijk Ds Netelenbos te schorsen.

De letterlijke bewoordingen van dit besluit luiden als volgt:

De Classis Middelburg, bijeen in haar vergadering van 13 Mei 1919, met diep leedwezen kennis nemende van het rapport van den Kerkeraad van Middelburg en van de weigering van Ds Netelenbos, om de conclusies der Classis te aanvaarden;

constateerende, dat in ieder geval op grond daarvan, op Ds N. terecht of ten onrechte verdenking aangaande de zuiverheid in de leer rust;

meent den invloed van Ds N. als ambtsdrager niet langer te kunnen sanctionneeren, zoolang niet duidelijk gebleken is, of deze verdenking terecht op dezen broeder rust;

en besluit over te gaan tot schorsing van Ds N. (welke schorsing niet als tucht is bedoeld, maar als afwering van mogelijke schadelijke invloeden) en eene commissie te benoemen, om door bespreking van de aanhangige quaesties zoo mogelijk den bedoelden broeder voor ons kerkelijk leven te behouden.

Met twee stemmen tegen werd dit besluit genomen.

In de vergadering van 27 Mei, bijeengeroepen door twee kerken der classis, nadat de Kerkeraad van Middelburg had geweigerd zich aan het classicale besluit dat een zijner Dienaren schorst, te onderwerpen, werd dit vonnis over Ds Netelenbos bevestigd.¹⁾

Men leze nu wat Prof. Kuyper schreef over deze zaak, die zoo geweldige beroering in Middelburg en geheel ons land veroorzaakte.

Allereerst in „De Heraut” van 25 Mei 1919 (No. 2157):

Hoewel we in 't algemeen van oordeel zijn, dat de kerkelijke pers zich liever niet te veel mengen moet in kerkelijke procedures, omdat daardoor de bewegingsvrijheid onzer Kerken licht belemmerd kan worden en het niet de taak is van de Pers, maar van de meerdere vergaderingen, om wat verkeerd is, weer in rechte sporen te leiden, toch mag, nu het conflict te Middelburg tot zulk een gerucht makende zaak is geworden, een enkel woord ook onzerzijds niet achterwege blijven.

Een oordeel of de schorsing, die de Classis Walcheren over Ds Netelenbos uitsprak, juist is geweest, kan natuurlijk eerst gereld worden, wanneer het besluit van de Classis in extenso voor ons ligt.

Thans kan alleen worden afgegaan op wat in de pers dienaangaande bekend werd gemaakt.

En dan kan de indruk niet anders wezen, dan dat de daad der Classis, om het zacht uit te drukken, niet in overeenstemming is met de beginselen van ons Gereformeerd Kerkrecht.

Een schorsing van een predikant is altoos een zeer ernstige daad en mag niet geschieden, dan wanneer daarvoor zeer grondige redenen zijn. Welke deze redenen zijn, geeft onze Kerkenorde in Artikel 80 aan, en dat deze redenen hier niet aanwezig waren, blijkt de Classis zelf wel te hebben ingezien, waar zij verklaarde, dat zij met deze schorsing geen kerkelijke censuur bedoelde, maar alleen een preventieven maatregel wilde nemen. Nog daargelaten nu, dat een schorsing, die geen censuur is, door ons Kerkrecht niet gekend wordt, schijnt het ons ook uiterst bedenkelijk om schorsing uit te spreken niet wegens feiten, die hebben plaats gevonden, maar alleen om verkeerde dingen te voorkomen.²⁾

Dat de Kerkeraad van Middelburg onder deze omstandigheden aan dit besluit geen uitvoering gaf, is dan ook te begrijpen. Trouwens, Art. 79 draagt de taak om te beoordeelen of een predikant moet geschorst worden, niet aan de Classis, maar aan den Kerkeraad op. En de Classis had een dergelijke schorsing niet mogen uitspreken, zonder zich verzekerd te hebben, dat de Kerkeraad hierin medeging. Nu werd een conflict in het leven geroepen, dat op ieder, die onze Gereformeerde Kerken liefheeft, niet anders dan een zeer pijnlijken indruk zal maken.

We hopen daarom, dat deze zaak spoedig op een bevredigende wijze zal worden opgelost. Het beste zou wezen, wanneer de Kerkeraad en de Classis de beëindiging van dit geschil opdroegen aan de Provinciale Synode.

H.

C. V.

1) De Synode van Leeuwarden heeft al deze handelingen der classis en ook nog daarna volgende zeer scherp veroordeeld. Men leze de Acta, p. 70; art. 140 en het rapport p. 112 v.v.

2) Over dit schorsingsbesluit velde de Commissie van Rapporteurs over deze zaak ter Generale Synode van Leeuwarden het volgende vonnis: „kerkelijke quarantaine of kerkelijke preventieve bechtens, (is) een onding in ons Gereformeerd kerkrecht”. Het eenige wat de Classis op haar verg. van 27 Mei had mogen doen ware geweest: „terugneming van het vonnis”, Acta, p. 112/3.

PERSSCHOUWING.

Onderstaand artikel heeft reeds een lange reis afgelegd. Het is eerst geschreven door dhr H. Algra in „Leeuwarder Kerkbode” (classicaal), en ik vind het thans in „De (Am.) Wachter”, waaruit ik het hier overneem:

Nu ongeveer dertig jaar geleden had Ds F. H. Boersma te Wirdum een interessant debat met een lid uit zijn gemeente. Er werd door laatstgenoemde zelfs tweemaal een blauw schrift aan gewijd, dat werd volgeschreven in avonden van noesten arbeid, zoodat de nieuwe Belgische brander bedenkelijk veel petroleum verslond. En het slot van het eene opstel herinner ik mij nog zeer goed: ik hoop, dat Ds Boersma zich nu niet zal beroepen op wat Kuyper zegt, maar op wat de Schrift zegt.

De broeder, die dit schreef, was „van A.” zooals zijn gausche geslacht. En op zijn boekenhanger stonden Hellenbroek, Francken, Brakel, Nupoort, Nic. Sim. van Leeuwarden, d'Outreïn en vele anderen.

Het debat met Ds Boersma ging over het verbond. En de broeder, die tegen zijn predikant in het krijt trad, betoogde, dat het verbond met Abraham een ander karakter had dan het nieuwe verbond. God sloot met Abraham een „zaadsverbond”. Ook de ingeborenen des huizes en de gekochten met geld werden in het referaat behandeld. Ds Boersma daarentegen legde, aan de hand van wat Kuyper en Bavinek hem leerden, sterk den nadruk op de wezenaardigheid van het verbond onder oude en nieuwe bedeeling.

De broeder, over wien het hier ging, is al heengegaan, maar anders, als Ds Boersma en hij nog eens konden praten over hun oud debat en „De Heraut” en „De Reformatie” daarbij lazen, dan zouden ze zeggen: Dr Thijs staat dicht bij br. A. en Prof. Schilder

dichter bij den van v...
Want l...
zoo, dat l...
hoek kwa...
was ingep...
En nu—
perianen...
digt meen...
Dergelij...
Vroeger...
stamp, da...
om Geref...
menschel...
nu—in K...
voor het r...
Kerk, ter...
afwijkt...
Op h...
merken...
ningen, u...
den pree...
kenmerke...
kommerin...
zie, juist...
voortkome...
Het sch...
riaansch...
Dat is...
Want ik...
Wunke...
riaan ben...
centricite...
Voor ve...
Ze hebbe...
den strijd...
de huidige...
Velen wre...
hoe heb...
alles, dat...
Eenzijdi...
straks tre...
zaak wint

In het H...
een stukje...
huys gege...
van de reor...
zegt, gelez...
die aldus „J

Dit Ont...
de kerk z...
Als men l...
daarmede...
voor ster...
belijder, t...
allen pas...
van stem...
Men late...
aan de gr...
de belijde...
kerk gedu...

Ten aanzl

En nu...
Die stem...
in de wo...
Dan pas...
worden d...
sident, b...
wordt h...
van God...
de kerk n...
zienighe...
weet, die...
het oorde...
ten help...
continue...
Zelf zal...
ongeloof,

In hoofd...
echter staa

En als...
er over v...
een geest...
zijn, met...
Als er no...
naán a...
zal, en...
die zul...
en Kaleb...
Het is all...
Evangelie...
en een h...
Kaleb ber

Hiertegen...
verbonden...
in Kannā...
er linea...
de leiding...
het verbond...
hunkeren...
rijk verzadl

De hoogte...
z.g. „Gerefo...
in „Utrecht...
er aan toev

Ik kom...
genoemde...
terug. Da...
Gereforme...
der Conf...
Comrie e...
oude schi